

Jenna Karhu

LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ KÄRÄJÄOIKEUDEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyö

Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto

Julkishallinto ja juridiikka

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto
Tekijä	Jenna Karhu
Työn nimi	Lautamiesjärjestelmä käräjäoikeuden näkökulmasta
Toimeksiantaja	Kymenlaakson käräjäoikeus
Vuosi	2024
Sivut	29 sivua, liitteitä 1 sivu
Työn ohjaaja	Mirka Lopenen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä selvitetään lautamiesjärjestelmän tämänhetkistä tilannetta käräjäoikeuden näkökulmasta. Työssä käsitellään yleistä tietoa lautamiehistä, heidän toiminnastaan, palkkioista, valintatavoista ja historiasta. Lisäksi perehdytään syvemmin lautamiesjärjestelmän ongelmakohtiin kyselyn kautta ja analysoidaan vastauksia.

Kysely toteutettiin käräjätuomareille, ja se toi ilmi lautamiesjärjestelmän vaikutuksia käräjäoikeuden ja lautamiesten yhteistyöhön. Kysely oli pääsääntöisesti kvantitatiivinen, mutta siihen sisältyi pieni mutta tärkeä kvalitatiivinen osio.

Kyselyssä pyrittiin selvittämään, onko lautamiesjärjestelmä kannattavaa käräjäoikeuden näkökulmasta. Hyötyykö käräjäoikeuden henkilökunta lautamieskokoonpanosta, onko yhteistyö sujuvaa, pysyykö lautamiesjärjestelmä osana käräjäoikeuksien toimintaa ja onko lautamiesten päätösvalta hyödyllistä päätöksenteossa tai tuomioissa? Vapaasti vastattavana kysymyksenä kysyttiin, miten lautamiesjärjestelmää voitaisiin muuttaa.

Tutkimuksen tulokset olivat lähes yksimielisiä vastauksia. Lautamiesjärjestelmää tulisi päivittää nykyaikaan sopivaksi. Vastanneista suurin osa oli sitä mieltä, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa. Vapaasti vastattavaan kysymykseen tuli kehityskohteita, kuten miten lautamiehet valittaisiin työtehtäväänsä, taikka että he voisivat olla istunnoissa enemmän saadakseen työkokemusta.

Asiasanat: lautamies, opinnäytetyö, käräjäoikeus, kysely

Degree title	Bachelor of Business Administration
Author	Jenna Karhu
Thesis title	District court's perspective on the lay judge system
Commissioned by	Kymenlaakso District Court
Time	2024
Pages	29 pages, 1 appendix page
Supervisor	Mirka Loponen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to identify the present practice of using lay judges in civil and criminal matters from District Court's perspective. The focus was on the general knowledge about lay judges, the duties, responsibilities and fees of lay judges and the selection criteria. Also, the study aimed to identify potential problems in the lay judge system.

A survey was carried out among professional judges, to explore the forms of cooperation and communication between them and lay judges. The survey comprised both quantitative and it included a small but important qualitative section. The survey was targeted at assessing the effectiveness and benefit from the use of lay judges and prospects of retaining lay judges as a part of district court practices. It also explored the impact of their decision-making power in judgments and rulings. Professional judges were allowed to suggest changes in lay judge system.

Based on the survey, professional judges were nearly unanimous about the need to update the lay judge system. A significant number of respondents stated that lay member system should be abolished. Some suggestions for improvement were offered, mainly concerning the selection of lay judges and their attendance in court hearings.

Keywords: lay judge, district court

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ	6
2.1	Lautamiehet tuomioistuimessa	6
2.2	Valintatavat.....	7
2.3	Palkkiot ja kustannukset	7
2.4	Rikosprosessi	8
3	KIRJALLISUUS JA HISTORIA	8
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINESTO.....	11
4.1	Tutkimuksen toteutus.....	12
4.2	Kyselyn laatiminen.....	13
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	14
5.1	Kyselyn vastaukset.....	14
5.2	Kyselyn arviointi.....	17
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	23
7	LOPUKSI	24
	LÄHTEET.....	26
	LIITTEET	

Liite 1. Kysely, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Kymenlaakson kärjäoikeus. Kärjäoikeuksissa käsitellään riita-, rikos- ja hakemusasioita. Kärjäoikeus on yksi yleisistä tuomioistuinlaitoksista. Pääasiana tutkimuksessa oli tuoda ilmi lautamiesjärjestelmän nykytilaa kärjäoikeuden näkökulmasta. Lautamiehet työskentelevät pääasiassa kärjätuomareiden kanssa istunnoissa. Lautamiehet osallistuvat vain valmistelukäsittelyyn ja pääkäsittelyyn. Rikosasiat ja maa-oikeusasiat ovat niitä asioita, joihin lautamies tulee istumaan oikeudenkäyn-
tejä.

Lautamiehet osallistuvat rikosasioiden istuntoihin pääsääntöisesti. Toissijaisena ovat maa-oikeusasiat, joihin lautamiehet osallistuvat. Riippuen rikoksen vakavuudesta lautamiehet osallistuvat istuntoihin vakavimmissa rikosasioissa, kuten:

- henkirikokset
- huumausainerikokset
- talousrikokset
- törkeät väkivaltarikokset.

Lautamiehet eivät osallistu riita-asioihin, jotka sisältävät velkomuksia, perintöasioita tai muita taloudellisia ja sopimusperusteisia erimielisyyksiä. Nämä ratkaisee kärjätuomari, koska riita-asiat hoidetaan yleensä kirjallisessa menettelyssä, joka ei vaadi kuin yhden tuomarin kokoonpanon. Kärjätuomareilla on aina yliopistotasoinen oikeustieteellinen koulutus.

Asiasta toteutettiin kvantitatiivinen kysely kärjätuomareille Itä-Uudenmaan kärjäoikeuteen, joka on Suomen suurin kärjäoikeus. Kysely on opinnäytetyön tueksi, antamaan näkökulmaa siihen, minkälaista on työskennellä lautamiehien kanssa sekä onko lautamieskokoonpano hyödyllinen tuomioita tehdessä. Tutkimus on suunnattu yleisesti kaikille lautamiesten kanssa työskenteleville sekä asiasta kiinnostuneille. Opinnäytetyö sisältää yleistä tietoa lautamiehistä, heidän historiastansa, palkkiostaan ja valintatavoistaan.

Ennen opinnäytetyön tekemistä olin kuullut lautamiehistä töitteni kautta. Aiheena lautamiehet ovat mielipiteitä herättäviä henkilöitä. Heistä löytyy monenlaista artikkelia esimerkiksi liittyen lautamiesjärjestelmän kyseenalaistamiseen. Opinnäytetyön aihe tuli työn ohjaajalta, koska lautamiesjärjestelmään liittyen ei ole tehty opinnäytetyötä vuoden 2011 jälkeen. Kipinä lautamiesjärjestelmän tutkimiseen tuli käräjätuomareilta. Heidän kannustuksensa sekä innostuneisuutensa ja halukkuutensa vastata kyselyyn sai tekijän motivoitumaan.

2 LAUTAMIESJÄRJESTELMÄ

Suomen 20 käräjäoikeutta kuuluu yleisiin tuomioistuimiin kuten myös hovioikeudet ja korkein oikeus. Käräjäoikeuksissa käsitellään riita-, rikos- ja hake-
musasioita. Asiat voidaan ratkaista kansliassa tai istunnossa. Käräjäoikeuden istunnoissa jäsenet ovat laamanni, käräjätuomarit ja lautamiehet. (Tuomioistuinlaki 25.8.2016/673, 2. § mom. 6). Istunnoissa käsitellään rikosasioita ja riita-asioita. Istuntojen kokoonpano voi olla joko yhden käräjätuomarin istunto, lautamieskokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano.

2.1 Lautamiehet tuomioistuimessa

Rikosasioissa käytetään lautamieskokoonpanoa, joka koostuu lainoppineesta puheenjohtajasta sekä yleensä kahdesta lautamiehestä. Lautamies on puolueeton maallikko, joka edustaa kansan oikeustajua sekä valvoo ja varmistaa käsittelyn julkisuutta. Lautamiehillä on samanarvoinen toimivalta kuin käräjätuomareilla (Lautamiehet 2021). Lautamiehen tehtävälle on erinäisiä vaatimuksia, joihin hänen tulee soveltua:

- Suomen kansalaisuus ja asuinkunta käräjäoikeuden tuomiopiirissä
- Toimintakykyinen, eikä henkilö ole konkurssissa
- Soveltuvuus lautamieheksi
- Ikä 25–64 vuotta
- Henkilö ei voi toimia lautamiehenä, jos hän on valtion virkamies

Lautamiehen tulee antaa vala istunnossa ja hän on vaitiolovelvollinen. Istunnoissa lakimiespuheenjohtaja selostaa lautamiehille esiin tulevat kysymykset ja säännökset. Jos kokoonpanossa on kaksi lautamiestä ja yksi käräjätuomari, lautamiesten äänioikeudet saatavat ratkaista päätöksenteon (Lautamiehet

2021). Mikäli lautamiehet ovat asiasta eri mieltä kärjätuomarin kanssa, päätös menee lautamiesten näkökannan mukaan ja kärjäoikeuden ratkaisu perustuu heidän kantaansa.

2.2 Valintatavat

Lautamiesten valinnat tekee kunnanvaltuusto toimikauttaan vastaavaksi ajaksi. Valittavien lautamiesten tulee edustaa mahdollisimman tasapuolisesti kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa (Lautamiehet 2021). Lautamiehet valitaan kunnanvaltuuston kautta työtehtäväänsä. (Laki kärjäoikeuden lautamiehistä 25.8.2016/675 luku 4. §). Lautamies antaa tuomarin vakuutuksen istunnossa kärjäoikeudessa. (Lautamiehet 2021.)

Oikeusministeriössä on laadittu arviomuistio vuonna 2023, jossa on otettu kantaa lautamiesten valintatapoihin. Esimerkki lautamiestehtävästä voisi tehdä kansalaisvelvollisuuden, joka tulisi valituksi sattumanvaraisesti, vaikka arvonnalla, kenelle tahansa. Kyseenalaistettavaa on, onko valitulla henkilöllä riittävästi motivaatiota tehtävän hoitamiseen sekä mahdollisuuksia esteiden muodossa toimia lautamiehenä. Vaihtoehtoisesti lautamiestehtäviä voitaisiin julistaa haettavaksi joko tuomioistuinten tai Tuomioistuinviraston toimesta. Viimeisenä ehdotuksena olisi delegoida valintatapa uudelle perustettavalle toimielimelle. Tämä antaisi mahdollisuuden kehittää valintamenettelyä täysin uudelta pohjalta. (Lautamiesten valintatavasta 2023.)

2.3 Palkkiot ja kustannukset

Lautamiehille maksetaan palkkio työtehtävistään. Tuomioistuinvirasto on antanut päätöksen lautamiehen palkkioista, jonka mukaan lautamiehelle suoritetaan summa istuntoon osallistumisesta ja summa määräytyy istuntopäivän pituuden mukaan.

Jos istunto kestää enintään 6 tuntia, palkkio on 70 euroa. Yli 6 tuntia kestävästä istunnosta maksetaan 95 euroa ja yli 9 tuntia kestävästä istunnosta 120 euroa. Kokonaiskustannukset vuonna 2022 lautamiesten palkkioista on ollut 1 297 691 euroa. (Lautamiesten valintatavasta 2023.)

Päätöksen TiV 1271/2021 mukaan lautamiehille suoritetaan korvaus myös ansiomenetyksestä sekä tilanteissa, joissa istuntoon saapuminen aiheuttaa ylimääräisiä kuluja, kuten sijaisen palkkaamista, lastenhoidon järjestämistä tai muita vastaavia menoja (Lautamiesten valintatavasta 2023).

2.4 Rikosprosessi

Lautamiehet osallistuvat rikos- ja maaoikeusasioiden istuntoihin. Rikosasioita käsitellään käräjä- ja hovi- sekä korkeimmassa oikeudessa. Käräjäoikeudessa ratkaistaan asia niin, että onko epäilty syylistynyt rikokseen ja määrätäänkö hänelle rangaistus teostaan. Kirjallisena menettelynä rikosasioissa on sellaiset asiat, esim. vastaaja tunnustaa tekonsa, jolloin ratkaisu tehdään asiakirjojen perusteella. Vakavimmissa rikosasioden oikeudenkäynneissä tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluu myös lautamiehiä käräjätuomarin lisäksi. Istuntoa johtaa käräjätuomari. Rikosasioissa osapuolet ovat rikoksen uhri (asianomistaja), syytetty (vastaaja) ja syyttäjä, joka esittää syytteen vastaajaa vastaan. Oikeudenkäynneissä kuullaan myös todistajia asian selventämiseksi. (Rikosasian käsittely 2021.)

Maaoikeus sisältää kiinteistötoimituksista johtuvia riitoja ja valituksia. Nämä asiat voivat olla esimerkiksi halkomis-, lohkomis- ja rasitetoimituksista sekä lunastuslain ja yksityistielain mukaisista toimituksista tehdyt valitukset. Prosessi maaoikeudesta on verrattavissa käräjäoikeuden riita-asian menettelytapaan. Maaoikeus oikeudenkäynneissä on myös lautamiehiä mukana käsitellyssä. Oikeudenkäynneissä on käräjätuomari puheenjohtajana, joka on erikoistunut maaoikeuteen. Maaoikeusasioiden pääkäsittelyssä on kaksi lautamiestä sekä käräjätuomarin lisäksi myös maaoikeusinsinööri. (Maaoikeusasiat 2021.)

3 KIRJALLISUUS JA HISTORIA

Lautamiesjärjestelmän juuret ulottuvat 1200-luvulle. Suomessa lautamiehiä oli alun perin maaseuduilla kihlakunnanoikeuksissa. Vuonna 1993 toteutettiin alioikeusuudistus, jolloin käräjäoikeudet perustettiin. Tällöin lautamiehet siirtyivät kihlakunnanoikeuksista käräjäoikeuksiin. Uudistuksilla pyrittiin lisäämään luottamusta tuomioistuinlaitoksiin. (Hakola 1999, 14.)

Lautamiehille ja haastemiehille on tehty käsikirja vuonna 1974 (Hakola 1999). Kirja on kirjoitettu oikeuslaitoksessa toimivia maallikkoja varten ja siinä on yritetty selostaa asiat ilman oikeustieteellistä pohdintaa. Kehotuksena tavalliset asiat käsiteltäisiin alioikeuden peruskokoonpanossa, johon kuuluisi lakimiestuomari puheenjohtajana ja kaksi maallikkojäsentä eli lautamiestä. Laaja ja vaikeat asia, esimerkiksi törkeä rikos, käsiteltäisiin sellaisessa kokoonpanossa, jossa alioikeudessa olisi 3 lakimiestuomaria ja 4–6 lautamiestä (Helminen 1974, 22–24). Jos lautamies on ollut vähintään 10 vuoden ajan kihlakunnan lautakunnan jäsenenä, tällöin hänelle on voitu myöntää herastuomarin arvonimi (Helminen 1974, 27). Tuohon aikaan lautamies oli usein hoitanut perunkirjoituksia (Helminen 1974, 106).

Hyvä lautamies -kirja (Hakola 1999) on tarkoitettu jokaisen lautamiehen käsikirjaksi, vanhojen tietojen virkistämiseksi sekä lautamieskulttuurin vaalimiseksi. Lautamiesten vastuullinen valinta on tärkeä askel hyvän lautamieskulttuurin luomisessa. Kuningas Kristofferin maan laki vuodelta 1442 sääti, että kihlakunnan päämiehen oli nimitettävä lautamieheksi kansan keskuudesta 12 vapaaehtoista miestä. Lautamiesten tuli edustaa kansaa, eivätkä papit, aateliset tai upseerit kelvanneet tehtävään. Lautamiehet toivat käräjille kansan äänen. Tuomarit olivat silloin kuninkaan virkamiehiä. (Hakola 1999, 14.)

Vuonna 1680 säädetyin lain mukaan tuomarin täytyi asua tuomiokunnassa. Tuomioistuinten johtoon nousivat aateliset ja koulutetut tuomarit, ja lautamiesten määrä vähennettiin seitsemään. Vuonna 1734 oikeudenkäymiskaaren myötä lautakunnan kollektiivinen äänioikeus kirjattiin virallisesti lakiin, ja lautamiesten määrä jäi seitsemään. Tämä järjestelmä säilyi yli 25 vuotta, kunnes 1.12.1993 voimaan astui alioikeusuudistus ja oikeudenkäymiskaaren muutokset. Joulukuusta 1993 alkaen lautamiehet ovat toimineet kaikissa alioikeuksissa, kunnanmuodosta riippumatta. Yksiääninen näkemys oli, että maallikoiden tulisi edelleen osallistua lainkäyttöön alioikeuksissa ja että kaikissa alioikeuksissa pitäisi olla yhtäläinen lautamiehistä koostuva kokoonpano. (Hakola 1999, 14–15.)

Lautamiesjärjestelmä on ollut Suomessa syvään pinttynyt kansanvaltainen perinne. He ovat olleet kansan omatunto käräjillä. Varsin yleisesti lautamiesjär-

jestelmää pidettiin Suomeen ja suomalaisille sopivana. Lain käytöstä tuli ilmetä suomalainen demokratia, hallitusmuodon kulmakivi. Vuonna 1999 lautamiesten osallistuminen päätöksentekoon lisää 44 % mielestä luottamusta oikeuslaitukseen. Tuomareista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että maallikoiden täytyisi osallistua päätöksentekoon. (Hakola 1999, 15–17.)

Hakola (1999) käsittelee kritiikkiä lautamiehiä kohtaan ja heidän subjektiivisuutensa vaikutusta päätöksen tekoon. Lautamiehiin on kohdistunut kritiikkiä heidän roolistaan käräjäoikeudessa. Heidän suoranainen vakuuttamisensa yleisen lainkäytön ja rangaistuskäytännön linjoille oli aikaa vievää sekä rasittavaa työtä. Ammattitaitoisten lautamiesten kanssa istunnoissa ei esiinny jääräpäisyyttä, usein jäsentymätön ja heikko prosessin johto oli suurempi hidaste istunnoissa kuin lautamiesten kanssa käytävät neuvottelut. Suuri osa lautamiehiin kohdistuneista kritiikistä on kuitenkin hälvennyt järjestelmän vakiinnuttua vuonna 1999. (Hakola 1999, 17–19.)

Tutkimuksen mukaisesti vuonna 1995 tyypillinen suomalainen lautamies oli keskimääräisesti 45,3-vuotias, ylempään toimihenkilöryhmään kuuluva mies, joka hoiti 3–6 juttua istuntopäivän aikana.

Vuonna 1999 on kyseenalaistettu lautamiesten valintatapaa. Ehdotettiin, että Suomessa siirryttäisiin järjestelmään, jossa lautamiehet valittaisiin sattumanvaraisesti kaikista kuntalaisista esimerkiksi vaaliluettelon tai tietokoneen avulla (Hakola 1999). Tämä ehdotus muistutti Oikeusministeriön arviomuistion (2023, 32) lautamiesten valintatavasta, jossa käsitellään uusia valintakehotustapoja.

Dokumentit ja asiahaarat

Yleisesti lautamiesten toimintatavoista on ollut keskustelua sosiaalisessa mediassa. Helsingin Sanomissa sekä Iltalehdessä oli käsitelty uutista liittyen oikeudenkäyntiin raiskauksesta vuonna 2022. Keski-Suomen käräjäoikeudessa oli annettu lopulta ratkaisu, jossa lautamiehet äänestivät 2–1 lopputuloksella syytteen hylättäväksi. Lautamiesten perusteena oli, ettei raiskauksen uhri olisi voinut osallistua tv-sarjaan muutama kuukausi raiskauksen jälkeen. Perustelut ratkaisuun keskitettiin yleisellä elämäkokemuksella. Kokoonpanossa ollut

tuomari oli katsonut, ettei kyseinen asiahaara horjuttaisi syytteen tuoksi esitettyä näyttöä. Syyttäjä oli ilmoittanut tyytymättömyyttä tuomioon, joten asian käsittely jatkui Vaasan hovioikeudessa. (Moolis 2022.) Hovioikeus muutti Keski-Suomen kärjäoikeuden ratkaisun. Syytetty tuomittiin lopulta yhden vuoden ja 10 kuukauden ehdolliseen vankeuteen (Roiha 2023).

Poikkeavat toimintatavat jatkuivat Pohjanmaan kärjäoikeudessa vuonna 2023 lokakuussa. Kahta vastaajaa syytettiin murhasta, koska he olivat ampu-neet autosta sivullista kohti. Oikeudenkäynnin kokoonpanon muodosti kärjä-tuomari ja yksi lautamies. Kärjäoikeus tuomitsi toisen asiaan osallistuneista elinkautiseen ja toisen osallisen 180 tunnin yhdyskuntapalvelurangaistuksen muuntamista 6 kuukauden vankeusrangaistukseksi. (Vihanta 2023.)

Vaasan hovioikeus otti kantaa, kun lautamies oli nukahdellut kyseisessä oi-keudenkäynnissä. Täten lautamies ei ole ollut kykeneväinen hoitamaan valtiol-lista luottamustehtäväänsä ja hovioikeus katsoi, ettei kokoonpano ollut päätös-valtainen asian ratkaisuun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 12 §:n mukaisesti. Oikeudenkäynnistä olisi pitänyt lausua varsinaisen pääasian yhteydessä eikä antaa erillistä ratkaisua yhdyskuntapalvelun muunnosta. Täten asia palautet-tiin kärjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Kärjäoikeus tuomitsi toisen asi-aan osallistuneista elinkautiseen ja toisen 10 vuoden vankeusrangaistuksen avunannosta murhaan. (Vaasan HO:2023:8.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

Opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisella tutkimusmenetelmällä, jossa tut-kitaan lautamiesjärjestelmää. Asiasta on järjestetty kvantitatiivinen kysely kä-rjäoikeuden tuomareille, jotka työskentelevät lautamiesten kanssa istun-noissa. Lautamiesjärjestelmän tutkimus toteutettiin kyselynä Google Forms-sovelluksella.

Tutkimusprosessi keskittyy tietämyksen ja ymmärryksen lisäämiseen. Se al-kaa aiheen valinnasta. Aihe on ajankohtainen, toteutettavissa ja kiinnostava. Tutkimuskysymys on prosessin ydin, joilla etsitään vastauksia tai ratkaisuja. Kysymysten tulisi perustua tutkimusaukkoihin, eli alueisiin, joihin nykyiset tie-dot tai tutkimukset eivät vielä vastaa (Opinkirjo s.a.)

Tutkimusaineiston aiheen vahvistamiseksi on kirjallisuutta, joka on osa lautamiesjärjestelmän historiaa. Teoriaosio hahmottaa pinnallisesti lautamiesjärjestelmästä ennen kyselyyn menoa. Pääasiallinen aineisto on www-dokumentit ja kyselyn vastaukset. Sivuasiallisena aineistona on kirjallisuus, joka vahvistaa opinnäytetyön luotettavuutta.

Käsitellessä aineistoa on mahdollista käyttää erinäisiä sovelluksia kuten Microsoft Excel -ohjelmaa. Kyselyn tuloksia oli mutkatonta seurata kyseisen ohjelman kautta. Toisena ohjelmana on Microsoft Google Forms, jolla kysely toteutettiin. Ohjelmalla pystyy analysoida vastauksia vaivattomasti automaattisten yhteenvetojen avuin.

4.1 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää tämänhetkistä tilannetta lautamiehistä käräjätuomareilta. Kyselyssä oli 5 kysymystä, joista yksi oli avoin kysymys ja tämä ei ollut pakollinen vastaajille. Koetko hyötyneesi lautamies kokoonpanosta? Miten onnistuneeksi tunnet yhteistyön lautamiehen kanssa? Kuinka todennäköisenä pidät lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeuksissa? Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apu päätöksissä tai tuomioissa? Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi, mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmässä? Kyselyn lopuksi halusin jaotella vastauksia ikäryhmien mukaan: 25–35-vuotias, 36–45-vuotias, 46–55-vuotias ja 56-vuotias tai yli.

Kyselyssä painotettiin, että vastaajat pysyvät anonyyminä eikä heitä voida tunnistaa vastauksista. Kysely on pyritty pitämään lyhyenä ja ytimekkäänä, mutta vastaaja halutessaan sai vapaasti vastata avoimeen kysymykseen. Kyselyyn on valittu rajatusti kysymyksiä, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Tutkimustulokset lautamiesjärjestelmästä ovat relevantteja ja nimenomaisesti osoitettu käräjäoikeuden näkökulmasta. Tutkimuksessa on pääosin käytetty kvantitatiivista tutkimusmenetelmää (Vuori s.a). Kyselystä on kerätty vastaajan ikätiedot, minkä vuoksi on tehty tietosuojaseloste ja liitetty se vastaajien kyselysaatteeseen. Kysely toteutettiin sähköisesti. Sähköinen kysely mahdollistaa joustavuuden vastaajille.

4.2 Kyselyn laatiminen

Kysely on laadittu Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden kärjätuomareille. Kyselyn tehtävänä oli saada näkökulmia lautamiesjärjestelmästä. Kysymyksillä haettiin yhteistyön nykyistä tilaa, tulevaisuutta sekä jatkokehityksen arviointeja. Tavoitteena oli saada mahdollisimman korkea vastausprosentti, minkä vuoksi kysymysten määrää oli rajattu. Kysymykset pidettiin mahdollisimman lyhyenä ja avoimeen kysymykseen vastaaminen oli vapaaehtoista. Kyselyyn oli mahdollista vastata viikon ajan. Kysely lähetettiin vain Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa työskenteleville tuomareille. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus on Suomen suurin käräjäoikeus ja aineistoa saatiin tarpeeksi tutkimusta varten.

Kyselyyn vastattiin anonyyminä. Kysymyksissä käytettiin NPS-pisteitä eli Net Promoter Scorea. NPS:sää pidetään tehokkaana asiakastyytyväisyysmittarina. Kyselyssä on käytetty Net Promoter Scorea, joka sisältää vastausasteikon 0 (Ei) arvoon 10 (Kyllä). Vastaukset on muotoiltu mittakaavan mukaisesti kysymykseen sopiviksi. Lautamiesjärjestelmään liittyvä kysymys, jossa oli mahdollista valita yksi vastaus, oli ainut, johon sai vastata ”Ei merkitystä kumpi”. Tutkimuksen kannalta olisi muitakin kuin neutraaleja vastauksia. Net Promoter Score näyttää vastauksen ”Markkinoijat, passiiviset ja kritisoijat” yhteenvedolla. Näistä voidaan ymmärtää ”Positiiviset, neutraalit, negatiiviset” vastaukset.

Avoin kysymys antaa mahdollisuuden vastaajan kertoa mielipiteensä. Näistä voidaan analysoida lautamiesjärjestelmän nykytilaa. Vastaukset voivat olla narratiivisia, lyhyitä taikka pitkiä.

Kyselyn laatimiseksi valittiin Google Forms -sovellus. Tiedot ovat salattuja sekä suojattu täysin oletuksena. Kysely pidettiin pelkistettynä ilman ylimääräisiä ulkoasun vaihteluita. Kysely itsessään oli mielenkiintoinen, täten panostus oli täysin siihen kohdistuvaa. Vastauksia oli mahdollista seurata reaaliajassa. Google Forms on yhteensopiva Microsoft Excel -sovelluksen kanssa, josta sai vastauksien yhteenvedon. Taulukosta näkee, mitä jokainen vastaaja on vastannut kyselyyn, sekä heidän ikäluokkansa. Muunlaista erottelua ei käsitellä.

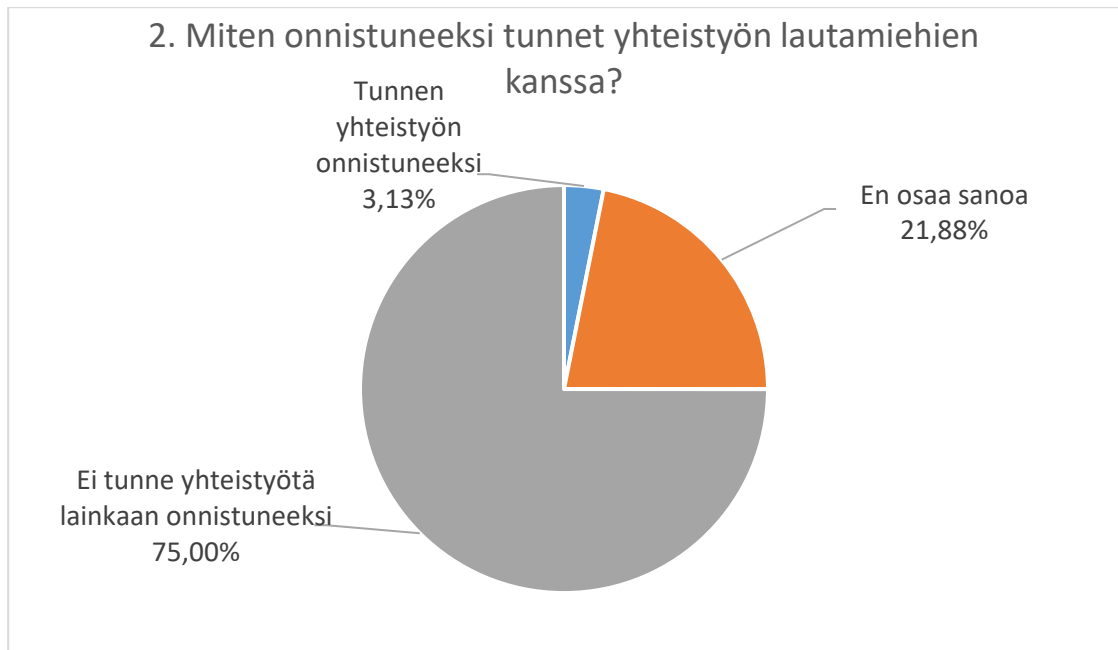
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessa analysoidaan kyselyn vastauksia. Kysely, joka tehtiin, oli tukena tutkimukseen. Vastauksien perusteella arvioidaan tämänhetkistä lautamiesjärjestelmän tilannetta. Kysely toteutettiin anonyymisti, poikkeuksena tekijä jaotteli ikäryhmien perusteella vastauksia.

5.1 Kyselyn vastaukset

Kysely lähetettiin 52 kärjätuomarille heidän omiin työsähköposteihinsa Itä-Uudenmaan kärjäoikeuteen. Tämän vuoksi kyselyyn pystyi vastaamaan joustavasti työpäivän ohella ja tämä mahdollisti myös sen, että kyselyyn pystyi vastaamaan puhelimella. Kyselyyn vastanneita oli 32 henkilöä. Ensimmäisenä päivänä vastanneita oli jo 22. Kyselyn vähimmäisarvo luotettavuudelle on 20–30 %:n ylittäessä. Tämän kyselyn vastausprosentti oli 61,54 %. Kyselyssä yksi vastannut henkilö vastasi 3,13 % kapasiteettia. Kysely sisälsi yhden vapaasti vastattavan kysymyksen, johon vastauksia tuli 17, eli 53,13 % kyselyyn osallistuneista vastasi.

Kyselyn avauskysymys oli: "Koetko hyötynneesi lautamieskokoonpanosta?". Vastaajat valitsivat vastauksensa asteikolla 0 (Ei) – 10 (Kyllä). Kyselyn tulosten mukaan 96,77 % vastanneista valitsi vaihtoehdon 0 (Ei), ja 3,13 % vastasi 10 (Kyllä). Kukaan ei valinnut neutraaliksi katsottavaa vastausta.

Kuva 1. Kyselytulos lautamiesten yhteistyöstä (kysymys 2)

Toinen kysymys kuului: "Miten onnistuneeksi koet yhteistyön lautamiehien kanssa?". Vastausasteikko oli 0 (Ei lainkaan onnistuneeksi) – 10 (Erittäin onnistuneeksi). Kyselyn tulosten mukaan 75,00 % vastanneista koki, ettei yhteistyö ollut lainkaan onnistunut. 21,88 % oli neutraaleja, ja 3,13 % arvioi yhteistyön onnistuneeksi. (kuva 1.)

Kuva 2. Kyselytulos kuinka todennäköisesti lautamiesjärjestelmä säilyy käräjäoikeuksissa (kysymys 3)

Kolmas kysymys käsitteli tulevaisuuden näkymiä: ”Kuinka todennäköisenä pidät, että lautamiesjärjestelmä säilyy käräjäoikeuksissa?”. Vastausasteikko oli 0 (Ei lainkaan todennäköisesti) – 10 (Erittäin todennäköisesti). Kyselyn tulosten mukaan 93,75 % vastanneista arvioi, että lautamiesjärjestelmän pysyminen käräjäoikeuksissa ei ole lainkaan todennäköistä. 3,13 % oli neutraaleja, ja 3,13 % piti järjestelmän säilymistä erittäin todennäköisenä. (kuva 2.)

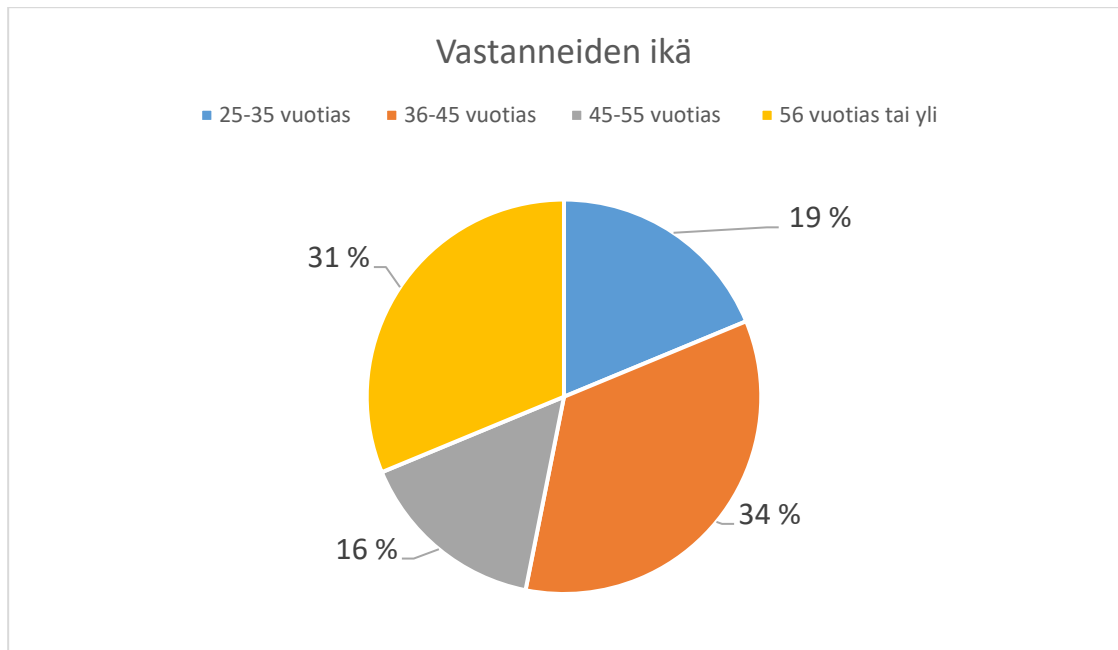
Neljäs kysymys käsitteli lautamiesten päätösvaltaa: ”Koetko lautamiesten päätösvalan olevan apua päätöksissä tai tuomioissa?”. Vastausasteikko oli 0 (Ei) – 10 (Kyllä). Kyselyn tulosten mukaan 96,88 % vastanneista ei kokenut lautamiesten päätösvaltaa avuksi, ja 3,13 % piti sitä apuna.

Viides kysymys oli valintakysymys, jossa kysyttiin mieluista työskentelyparia. ”Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi?” Vaihtoehdot ja niiden prosenttiosuudet olivat:

- Lautamies 0 %
- Käräjätuomari 96,88 %
- Ei merkitystä kumpi 3,13 %

Kuudes kysymys oli painoarvoltaan tärkein. ”Mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmässä? (ei pakollinen). Vastauksia yhteensä 17 kappaletta.

11 henkilöä vastasi, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa taikka lakkauttaa kokonaan. Neljä henkilöä antoi vaihtoehtoja lautamiesjärjestelmän parantamiseksi. Kaikissa neljässä vastauksessa ilmeni lautamiesten valintajärjestelmä, ja kuinka sitä voisi parantaa. Viisi henkilöä haluaisi käräjätuomarikokoonpanon, jos sille on tarvetta riippuen asian laadusta. Kaksi henkilöä vastasi neutraalisti, kuten lautamiesten kokemus voi jäädä vähäiseksi, kun lautamiehet eivät istu säännöllisesti.

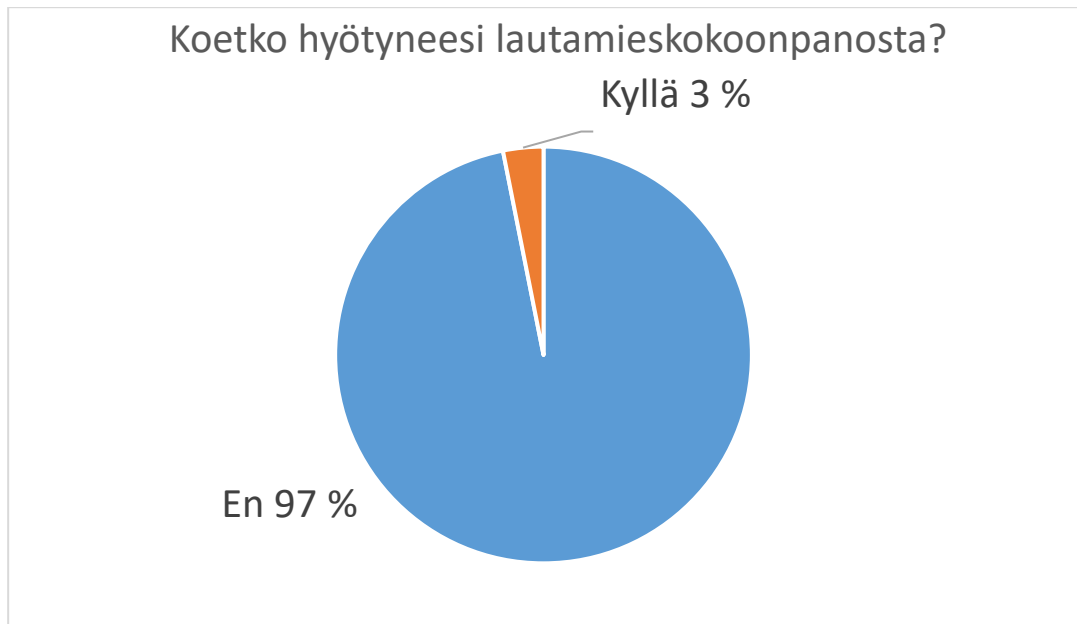
Kuva 3. Kyselytulos vastanneiden ikä (kysymys 7)

Seitsemäs kysymys koski ikäryhmää (kuva 3). Ikähaarukat ja niiden prosenttiosuudet olivat:

- 25–35-vuotias: 18,75 % (6 henkilöä)
- 36–45-vuotias: 34,38 % (11 henkilöä)
- 45–55-vuotias: 15,63 % (5 henkilöä)
- 56-vuotias tai vanhemmat: 31,25 % (10 henkilöä)

5.2 Kyselyn arviointi

Kokeeko käräjäoikeuden käräjätuomarit hyötynensä lautamieskokoonpanosta? Tuloksien mukaisesti suurin osa vastanneista vastasi (0 - Ei), ja vain 3,13 % valitsi ääripään (10 – Kyllä). Ääripään 96,77 % (0 – Ei) vastauksista voidaan tulkita, ettei lautamieskokoonpano ole tuonut lisäarvoa oikeudenkäynteihin, tai ei ainakaan myönteistä arvostusta. Ääripään 3,13 % (10 – Kyllä) vastauksista yksi vastaaja koki lautamieskokoonpanon hyödylliseksi.

Kuva 4. Kyselytulos koetaanko lautamieskokoonpanosta hyötyjä (kysymys 1)

Kukaan ei vastannut neutraalisti esimerkiksi arvoa 5, joka viittaisi siihen, ettei vastaaja olisi täysin varma. (Vehkalahti 2019, 36). Kyselyn vastauksista voidaan analysoida se, että lautamiesjärjestelmä kaipaisi muutosta (kuva 4).

Miten onnistuneeksi kärjätuomarit kokevat yhteistyön lautamiehien kanssa? Suurin osa vastasi 75,00 % (0 – Ei lainkaan onnistuneeksi), 21,88 % (5 – neutraali vastaus) ja 3,13 % (10 – erittäin onnistuneeksi)

Suurin osa vastanneista 75,00 % (0 - Ei lainkaan onnistuneeksi) kokee lautamiesten kanssa yhteistyön epäonnistuneeksi. Tämä viittaa siihen, että suurin osa kärjätuomareista ei ole tyytyväisiä lautamiesten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yksi mahdollinen syy tähän voisi olla se, että lautamiesten rooli ja ammattitaito eroavat huomattavasti kärjätuomareiden roolista. Tämä saattaa johtaa kommunikaatio-ongelmiin, päätöksenteon erilaiseen nopeuteen tai erimielisyyksiin lain tulkinnassa.

Toiseksi eniten vastanneista olivat vastanneet 21,88 % (5 - neutraali vastaus). Tästä voidaan analysoida se, että tuomarit eivät ole täysin tyytymättömiä, mutta eivät myöskään koe yhteistyötä erityisen onnistuneeksi. Tämän vastanneet kärjätuomarit saattavat nähdä lautamiesten roolin tarpeellisena, mutta haasteellisena tai ehkä odottavat parannuksia yhteistyön sujuvuudessa. Erit-

täin pieni osa 3,13 % (10 - erittäin onnistuneeksi) kokee yhteistyön erittäin onnistuneeksi. Vastannut tuomari kokee lautamiesten tuen arvokkaaksi ja päätöksentekoprosessia helpottavaksi.

Näiden vastauksien yhteenvedona voidaan ajatella, että parannuksia kaivattaisiin mahdollisesti yhteistyöprosessien selkeyttämiseen, parempaan tukeen sekä parannusta lautamiesten koulutukseen. Jos lautamiesjärjestelmää käytetään jatkossa, tällöin tulee etsiä keinoja, joilla kärjätuomarit ja lautamiehet voisivat työskennellä tehokkaammin yhdessä.

Kolmas kysymys, kuinka todennäköisenä pidät, että lautamiesjärjestelmä säilyy kärjäoikeuksissa? Eniten oli vastattu 93,75 % (0 – ei lainkaan todennäköisesti). Tulos on huomattavan yksimielinen, ja se viittaa siihen, että kärjätuomarit kokevat lautamiesjärjestelmän säilymisen epävarmaksi tai epätodennäköiseksi tulevaisuudessa. 3,13 % oli neutraaleja, ja 3,13 % piti järjestelmän säilymistä erittäin todennäköisenä. 3,13 % (5 – neutraali) sekä 3,13 % (10 – todennäköisesti).

Neljäs kysymys käsittelee lautamiesten päätösvaltaa ja sen hyödyllisyyttä oikeudellisessa prosessissa. Koetko lautamiesten päätösvalan olevan apua päätöksissä tai tuomioissa? Eniten oli vastattu 96,88 % (0 – Ei) ja 3,13 % vastasi (10 - Kyllä). Korkeimman vastausprosentin saanut vastaus ”Ei” kokivat ettei lautamiesten päätösvalta ole avuksi tuomioiden tai päätöksien tekemisessä. Tämä erittäin suuri prosenttiosuus viittaa siihen, että vastaajat eivät pidä lautamiesten roolia tuomioistuinprosessissa hyödyllisenä tai tarpeellisenä. Ja täten pienempi osa 3,13 % vastaajista vastasi, että kokee päätösvalan olevan apu päätöksissä ja tuomioissa.

Miksi niin suuri osa ei koe lautamiesten päätösvaltaa hyödylliseksi? Vastaajat eivät koe lautamiesten roolia merkittävänä tai tarpeellisenä. Toisaalta lautamiesten moninaiset taustat ja kokemukset voivat tuoda oikeudenkäynteihin erilaisia näkökulmia, mutta tämä ei välttämättä ole aina toivottavaa. Yleinen suuntaus asiaan on negatiivinen. Tällaiset tulokset voivat heijastaa laajempaa keskustelua lautamiesten roolista ja oikeusjärjestelmän kehittämistarpeista.

Viides kysymys oli ”Jos saisit valita, kumpi kokoonpano istunnossasi olisi?”. Tämä oli monivalintakysymys, johon vastaajat vastasi Lautamies, 0 %. Käräjätuomari 96,88 % sekä Ei merkitystä kumpi 3,13 %. Lähes yksimielisesti vastaajat olivat vastanneet, että haluaisivat käräjätuomarin kokoonpanoonsa. Kuukaan 32 vastaajasta ei valinnut lautamiestä kokoonpanoonsa. Tämä kertoo, että lautamiesten rooli on vähemmän merkityksellinen tai epäluotettava oikeudenmukaisen päätöksenteon kannalta. Lautamiesten osaamisesta puuttuu syvällinen oikeudellinen asiantuntemus, joka on välttämätöntä oikeudenmukaisen ja asiantuntevan päätöksen tekemiseksi.

Vapaavalintaisessa kysymyksessä 6. vastauksia tuli 17. 11 henkilöä vastasi, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa taikka lakkauttaa. Kyselyn vastaukset olivat hyvin perusteltuja.

”Ongelma on, että lautamiehet ovat poliittisesti valittuja. Ainakin pääkaupunkiseudulla lautamiehet ovat lisäksi motivoitumattomia saapumaan istuntoihin. Jatkuvasti kokoonpanoihin haetaan istuntopäivän aamuna jäseniksi toista käräjätuomaria ja käräjänotaaria, koska joku lautamies ei ole ilmaantunut paikalle eikä häntä edes saada kiinni. On myös ollut tilanteita, joissa juttuun ei ole saatu lainkaan lautamiehiä, vaikka on yritetty heitä hyvissä ajoin kokoonpanoon löytää. Kaikki tämä teettää käräjäoikeudelle ylimääräistä työtä. Olen myös joutunut herättelemään istunnossa nukkuvaa lautamiestä useammankin kerran. Miten tämän voisi sitten ratkaista? Ensisijaisesti toivoisin, että koko lautamiesjärjestelmästä luovuttaisiin. Mikäli näin ei haluta tehdä, pitäisi valintamenettelyä kehittää niin, että heidät valittaisiin muulla kuin poliittisen perustein. Jollakin keinoin pitäisi varmistaa myös, että he ovat riittävän sitoutuneita tehtävään niin, että edellä mainittuja poisjäämisiä ei tapahtuisi.”

Erilainen näkemys nostettiin myös esiin, että lautamiehien kokemus voi jäädä vähäiseksi, koska lautamiehet eivät istu säännöllisesti. Seuraavanlaisia ajatuksia eräältä vastanneelta:

” Mielestäni järjestelmä pitäisi lakkauttaa kokonaan. Mikäli asia kokonsa tai laatunsa puolesta vaatii kokoonpanoa, kokoonpanon tulisi

koostua ammattituomareista. Mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan pitää, sen käyttö voisi olla perusteltua joissakin erikoisrikoksissa kuten talous-, -työ ja ympäristörikokset. Joskus lautamiehillä nimittäin on oman työnsä takia osaamista ko. aloista. Sitä vastoin henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa ja seksuaalirikoksissa (joissa lautamiehiä nykyisin lähinnä käytetään) lautamiesten mahdollinen erikoisosaaminen ei tule esiin. Joskus heistä on jopa haittaa, koska tällaiset rikokset menevät tunteisiin, eikä asian arviointi pysy ns. oikeilla raiteilla, koska tarvittavaa juridista osaamista ei ole. Tämä taas lisää kokoonpanossa olevan käräjätuomarin työtä (vähintään kuluttaa työaikaa turhaan, kun joutuu selittämään asian juridisia reunaehtoja alusta pitäen ja pahimmassa tapauksessa joutuu stilisoimaan lautamiehen eriävää mielipidettä)."

Käytännön esimerkkinä vastanneelta:

"Jos olet menossa esim. polvileikkaukseen, niin pitäisikö kirurgin varmistaa esimerkiksi bussikuskilta tai insinööriltä, että mistä kohtaa kannattaa nipsaista."

Vastauksista voidaan analysoida lautamiesjärjestelmän olevan joillain tavoin ongelmallinen sekä työläs käräjäoikeuden henkilökohtaa kohden. Positiivisia vastauksia ei tullut kyselyyn, sen sijaan neutraaleja vastauksia oli 2.

Vastaukset lautamiesjärjestelmän poistamista tai lakkauttamista kannattaneilta:

Taulukko 1. Kyselytulos lautamiesjärjestelmän poistamista tai lakkauttamista kannattavat

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
25–35 vuotta	1	9 %
36–45 vuotta	6	55 %
56 vuotta ja yli	4	36 %
Yhteensä	11	100 %

Vastanneista 11 henkilöä vastasi vapaasti vastattavaan kysymykseen, että lautamiesjärjestelmä tulisi poistaa. 25–35 vuotiaista vastaajista yksi (1/6) oli samaa mieltä. 36–45-vuotiaista vastaajista kuusi (6/11) oli samaa mieltä. 56-

vuotiaista ja sitä vanhemmista vastaajista neljä (4/10) oli samaa mieltä. (Taulukko 1.)

Vastaukset liittyen lautamiesjärjestelmän parantamista:

Taulukko 2. Lautamiesjärjestelmän parantaminen

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
36–45 vuotta	3	75 %
56 vuotta ja yli	1	25 %
Yhteensä	4	100 %

Vastanneista 4 henkilöä vastasi vapaasti vastattavaan kysymykseen, että lautamiesjärjestelmää tulisi parannella taikka vaihtaa valintajärjestelmää. 36–45-vuotiaista vastaajista 3 (3/11) oli samaa mieltä. 56-vuotiaista ja sitä vanhemmista vastaajista 1 (1/10) oli samaa mieltä. Ikäluokalla 25–35 ei ilmennyt lautamiesjärjestelmän parannuskohteita. (Taulukko 2.)

Vastanneet, jotka haluavat käräjätuomarikokoonpanon lautamieskokoonpanon sijasta:

Taulukko 3. Lautamieskokoonpanon sijasta käräjätuomarikokoonpano

Ikäryhmä	Määrä	Prosenttimäärä
25–35 vuotta	1	20 %
36–45 vuotta	2	40 %
56 vuotta ja yli	2	40 %
Yhteensä	5	100 %

Vapaasti vastattavassa kysymyksessä ilmeni viidesti, että vastannut haluaisi käräjätuomarikokoonpanon. 25–35 vuotiaista vastaajista yksi oli tätä mieltä. Kategorioista 36–45 vuotta ja 56 vuotta ja yli vastasi kummastakin 2 henkilöä haluavansa käräjätuomarikokoonpanon. (Taulukko 3.)

Vastauksia tuli yhteensä 17 henkilöltä. Valtaosa on panostanut vastaamiseen. Kyselylomakkeella saatiin käytännönläheisiä esimerkkejä, suoraan lautamiesten kanssa työskenteleviltä käräjätuomareilta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lautamiesjärjestelmä käräjäoikeuden näkökulmasta: Vastanneilla oli suorat mielipiteet asiaan. 31 henkilöä vastasi, ettei lautamiesjärjestelmästä ole hyötyä. 30 henkilöä vastasi, ettei usko lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeuksissa. 31 henkilöä vastasi, ettei lautamiesten päätösvallasta ole apua päätöksissä. 31 vastannutta haluaa käräjätuomarin kokoonpanoonsa eikä lautamiestä. Voidaan todeta lautamiesjärjestelmän olevan vanhentunut, työllistävä, sekä hyödytön joiltain osin. Oikeusministeriöllä on olemassa arviomuistio vuodelta 2023 liittyen lautamiesten valintatapoihin, mutta tiedossa ei ole vielä, onko asiaan tulossa muutosta. Tutkimusten vastauksien perusteella järjestelmään tulisi tehdä muutos. Oikeusministeriöllä ei ole tällä hetkellä selkeää visiota tai missiota.

Käräjäoikeuksissa käsiteltävien rikosasioiden kokonaiskustannukset todennäköisesti kasvaisivat, jos nykyisin lautamieskokoonpanossa käsiteltäviä asioita siirtyisi käsiteltäväksi kolmen tuomarin kokoonpanoon (Lautamiesten valintavasta 2023). Tuomareiden palkkaaminen sekä kokoonpanon muuttaminen nostaisi kustannuksia. Lautamiehen istunnon palkkio on kuitenkin 70–120 euroa riippuen istunnon pituudesta. Kokoonpano, jossa on lautamies, on kustannus tehokkaampi. Kolmen tuomarin kokoonpanolla käsittelyajat saattaisivat olla lyhyempiä, koska kaikki olisivat tietoisia laeista. Rikosasioiden käsittelyssä tulisi käsitellä uudestaan lautamiesten tarvetta. Lautamiehistä on hyötyä jollakin tasolla rikosasioissa, mutta tulisi miettiä oikeuden kannalta, onko se järkevää nykyisin ja tämä nousi kyselyn vastauksissa.

1.10.2006 tuli lakimuutos, jossa mahdollistettiin rikosasioiden kirjallinen käsittely tuomioistuimessa ilman pääkäsittelyä, kun teko on tunnustettu. Osa rikosasioiden käsittelystä siirrettiin yhden tuomarin tehtäväksi kirjallisesti, joka vähensi lautamiesten töitä oikeudenkäynnissä. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta (HE 271/2004, 4 § 4.1) oli tarkoituksena saada rikosasioiden oikeudenkäynnistä tehokkaampi sekä tarkoituksenmukaisempi.

Oikeusministeriön arviomuistiossa on kerrottu käräjäoikeuden kokoonpanosäännösten muutoksista. Vuonna 2014 oli tarkoitus keventää käräjäoikeuksien lautamieskokoonpanoja korottamalla valintakelpoisuuden ikärajaa. Keventämisellä parannettiin oikeuden tehokkuutta oikeusturvaa vaarantamatta. (Lautamiesten valintatavasta 2023, 18.) Kyselyn tuloksien mukaan tilanne ei ole kovinkaan ideaali käräjäoikeuden näkökulmasta. Ikärajan nostamisella on saatu varmuutta oikeuden tehokkuuteen ilman, että oikeusturva vaarantuu. Kuitenkin herää kysymys, vaikuttaako lautamiehen ikä hänen kykyynsä hoitaa työtehtäviään.

Vuonna 2023 pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa todetaan, että käräjäoikeuksien lautamiesten valintamenettelylle etsitään puolueettomampia vaihtoehtoja. Uutisartikkelissa käy ilmi, että oikeusministeriön valtioneuvoston kanslian päällikkö kannattaa nykyisen lautamiesjärjestelmän lakkauttamista. (STT 2024.)

Tutkimuksen kyselyn mukaan lautamiesjärjestelmään tulisi tehdä muutos, joka vastaa tämän vuosikymmenen tarpeita. Lautamiesjärjestelmä on ollut jo useita vuosikymmeniä käytössä, mutta ei enää niin hyödyllinen käräjäoikeuden näkökulmasta. Työtä on enemmän, jolloin odotetaan enemmän tuloksia pienemmillä työntekijä- ja työtuntimäärällä. Asiaa hankaloittaa istuntokokoonpanon muuttuminen lyhyellä ajalla, joka nousi esille myös kyselyn avoimissa vastauksissa. Tuomioistuinkokoonpanossa voi tulla haasteita, jos lautamiehellä on henkilökohtainen mielipide, joka ilmenee hänen ratkaisukäytännöissään. Tämä voi osaltaan hankaloittaa käräjätuomarin työtä.

7 LOPUKSI

Opinnäytetyö on saanut näkökulmia lautamiesjärjestelmästä käräjäoikeuden näkökulmasta. Merkittävin osa opinnäytetyössä oli kysely, joka toteutettiin käräjätuomareille. Tulokset ovat arvokkaita tulevaisuuden näkymiä ajatellen. Se, kuinka ensimmäisenä päivänä tuli jo 22 vastausta kertoo asian tärkeydestä. Vaikka syksy on kiireistä aikaa käräjäoikeudessa, kyselyn vastausprosentti oli korkeat 61,54 %.

Kyselyä analysoidessa aiheen tärkeys konkretisoitui kuinka vahvasti lautamiesjärjestelmä herättää keskustelua etenkin vapaasti vastattavan kysymyksen kautta. Tutkimuksen tulokset ovat yleisesti hyödyllisiä käräjäoikeuksille sekä toimeksiantajalle, koska asiaa ei ole tutkittu tästä näkökulmasta hetkeen. Tutkimusta tukevat aineistot olivat monipuolisia ja niiden suhteutus opinnäytetyöhön onnistui.

Tutkimusta käytetään aineistona, jotta saadaan tietoa lautamiehistä ja heidän toiminnastaan käräjäoikeuden näkökulmasta. Aihe on sekä mielenkiintoinen että ajankohtainen. Tekijä on tyytyväinen saatuihin tuloksiin sekä vastausprosentteihin. Vastaukset, joita tuli olivat se mitä opinnäytetyöhön haettiin. Koska aihe on laaja, sitä voisi tutkia opinnäytetyönä, jossa käsitellään käräjäoikeudessa työskentelyä lautamiehenä.

LÄHTEET

Fredman, M. 2023. Lautamies nukkui murha-asian käsittelyssä – asia palautettiin uudelleen käsiteltäväksi. Asianajajaliitto. WWW-dokumentti. Julkaistu 27.11.2023. Saatavissa: <https://asianajajaliitto.fi/2023/11/lautamies-nukkui-murha-asian-kasittelyssa-asia-palautettiin-uudelleen-kasiteltavaksi/> [viitattu 10.10.2024].

Hakola, K. 1999. Hyvä lautamies. 1. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

HE 271/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta.

Helminen, A. 1974. Lautamiehen ja haastemiehen käsikirja. 1. painos. Helsinki: Otava.

Holopainen, H. 2023. Murhatuomioon haetaan muutosta – Kokkolassa tapahuneesta ampumisesta tuomitut valittavat. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 5.7.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20039851> [viitattu 9.10.2024].

Käräjäoikeuden lautamies. 2017. Oikeusministeriö. PDF-dokumentti. Päivitetty 9.5.2017. Saatavissa: https://www.oikeus.fi/material/attachments/yhteiset/yhteiset/5pVw1xbOh/Lautamies_esite_fin_17_2.pdf [viitattu 18.10.2024].

Laki käräjäoikeuden lautamiehistä 25.8.2016/675.

Lautamiehet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 21.1.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleisettuomioistuimet/karajaoikeudet/lautamiehet.html> [viitattu 1.10.2024].

Lautamiesten valintatavan uudistamista arvioitu. 2023. Oikeusministeriö. WWW-dokumentti. Julkaistu 24.2.2023. Saatavissa: <https://oikeusministerio.fi/-/lautamiesten-valintatavan-uudistamista-arvioitu#:~:text=Nykyisin%20kunnanvaltuusto%20valitsee%20lautamiehet%20valtuuston%20toimikauden%20ajaksi.%20Kunnasta%20valittavien%20lautamiesten> [viitattu 17.10.2024].

Lautamiesten valintatavasta. 2023. Oikeusministeriö. PDF-dokumentti. Julkaistu 24.2.2023. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164666/OM_2023_8_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 18.10.2024].

Maaoyikeusasias. 2024. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 8.3.2024. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asias/riita-asias/maaoikeusasias.html> [viitattu 24.11.2024].

Moliis, P. 2022. Lautamiehet äänestivät tuomarin kumoon: Naista ei raiskattu, koska pystyi esiintymään tv-sarjassa. Ilta Sanomat. WWW-dokumentti. Päivitetty 5.5.2022. Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008796239.html> [viitattu 8.10.2024].

Neihum, A. 2024. Hallitus selvittää lautamiesjärjestelmän lopettamista. MTV uutiset. WWW-dokumentti. Julkaistu 30.9.2024. Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/hallitus-selvittaa-pitaisiko-lautamiesjarjestelma-lopettaa/9017888#gs.hmn34r> [viitattu 8.10.2024].

Opinkirjo s.a. Tieteellinen tutkimus ja tutkimusstrategiat. Kehittämiskeskus Opinkirjo. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://opinkirjo.fi/tutkimuksen-perusteet/tutkimusprosessi/> [viitattu 1.11.2024].

Riita-asian käsittelyn vaiheet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asias/riita-asias/riita-asian-kasittelynvaiheet.html> [viitattu 13.10.2024].

Rikosasian käsittely. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 5.1.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/rikos-asiat/rikosasiankasittely.html> [viitattu 24.11.2021].

Roiha, M. 2023. Hovioikeus muutti keskustelua herättäneen Keski-Suomen käräjäoikeuden tuomion, ja nyt nuori mies sai tuomion raiskauksesta. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 10.2.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20017450> [viitattu 8.10.2024].

STT. 2024. Oikeusministeriön kansliapäällikkö lakkauttaisi lautamiesjärjestelmän. Yle. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20124226> [viitattu 13.11.2024].

Tuomioistuimet. 2021. Tuomioistuinlaitos. WWW-dokumentti. Julkaistu 17.12.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet.html#:~:text=Tuomioistuimet%20voidaan%20jaotella%20yleisiin%20tuomioistuihin,%20hallintotuomioistuihin%20ja%20erityistuuomioistuihin.%20Yleisi%C3%A4%20tuomioistumia> [viitattu 1.10.2024].

Vaasan HO:2023:8. Tuomioistuimen päätösvaltaisuus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://oikeus.fi/hovioikeudet/vaasanhovioikeus/fi/index/hovioikeudenratkaisut/vaaho20238.html> [viitattu 1.11.2024].

Vehkalahti, K. 2019. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content> [viitattu 1.11.2024]

Vihanta, A. 2023. Poikkeuksellinen tilanne murhaoikeudenkäynnissä: koko käsittely menee uusiksi, koska lautamies nukahti. Yle. WWW-dokumentti. Julkaistu 16.10.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20055446> [viitattu 9.10.2024].

Vuori, J. s.a. Johdatus laadulliseen tutkimukseen ja verkkokäsikirjaan. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteelli-

nen tietoarkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan/> [viitattu 12.10.2024].

Lautamiesjärjestelmä -käräjäoikeuden näkökulmasta

Käräjäsihteerin Jenna Karhun opinnäytetyö, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu, Oikeustradenomi

1. Koetko hyötynneesi lautamieskokoonpanosta? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En Kyllä

2. Miten onnistuneeksi tunnet yhteistyön lautamiehien kanssa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En lainkaan onnistuneeksi Erittäin onnistuneeksi

3. Kuinka todennäköisenä pidät lautamiesjärjestelmän pysyvän käräjäoikeuksissa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En lainkaan todennäköisesti Erittäin todennäköisesti

4. Koetko lautamiesten päätösvallan olevan apu päätöksissä tai tuomioissa? *

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

En Kyllä

5. Jos saisit valita kumpi kokoonpano istunnossasi olisi? *

- ☐ Lautamies
- ☐ Ammattituomari
- ☐ Ei merkitystä kumpi

6. Mitä muuttaisit lautamiesjärjestelmässä? (ei pakollinen)

Kirjoita vastaus

7. Ikäryhmäsi (jaottelen vastauksia opinnäytetyössäni, vastaaja pysyy anonyyminä) *

- ☐ 25 - 35 vuotias
- ☐ 36 - 45 vuotias
- ☐ 45 - 55 vuotias
- ☐ 56 vuotias tai yli

Liite 1. Kysely, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus